

**Dopis číslo 210: Z dopisu
Forrestu J. Ackermanovi**

Starý Bral

Dopis číslo 210: Z dopisu Forrestu J. Ackermanovi

Překlad: Starý Bral

Originál: Humphrey Carpenter; The Letters of J. R. R. Tolkien, dopis číslo 210

Ilustrace: Tereza Černá

2020

Dopis číslo 210

Z dopisu Forrestu J. Ackermanovi [nedatováno; červen 1958]

[Tolkienovy komentáře k filmovému „zpracování“ *Pána prstenů*.]

Konečně jsem okomentoval Scénář. Délka a detail komentáře, doufám, poukáže, nakolik se o téma zajímám. Věřím, že alespoň něco z toho, co jsem řekl či navrhl, by mohlo být přijatelné, užitečné či přinejmenším zajímavé. Komentář stínuje kopii textu pana Zimmermana stránku po stránce tak, jak jsem ji u sebe měl a jak ji nyní vracím. Pevně doufám, že si někdo dá tu práci si vše přečíst. Jestli Z a/nebo jiní tak učiní, mohou být naštvaní nebo ukřivdění dle tónu mé kritiky. Pokud ano, omlouvám se (ačkoliv nebudu překvapen). Chtěl bych je požádat, aby vynaložili trochu úsilí k pochopení podráždění (a zčásti i zášti) autora, jenž shledal během čtení, že se k jeho dílu přistoupilo nedbale, místy až bezohledně, bez jakékoliv snahy pochopit, o čem to celé je. ...

Formy vyprávění se nemohou zcela v jednotlivých médiích lišit; a za selháním špatných filmů stojí často nadsázka a zanesení nepochopené látky vinou nevnímání, kde leží jádro pudla.

Z ... vnesl „pohádkový hrad“ a spoustu velkých orlů, nezmiňuji zaklínadla, modrá světla a nějakou nesmyslnou magii (jako například plovoucí Faramirovo tělo). Vystříhal části příběhu, na jejichž charakteristickém a příznačném rázu hlavně záleží, zatímco se zaměřil na boje; také se důsledně nezabýval zobrazením srdce příběhu: poutí těch, kteří nesli Prsten. Poslední a nejdůležitější část, byla zabita, a to jsem neužil přísnějšího označení.

[Některé výtažky Tolkienova dlouhého komentáře ke Scénáři:]

Pod zkratkou Z se ukrývá (autor) děje. Odkazy se váží ke stranám (a také řádkům, kde nutno); odkazy na původní příběh se váží ke svazku a ke straně.

2. Proč by měl ohňostroj zobrazovat *vlačky* a *hobity*? Nejsou v knize. „Vlačky“ čeho? Preferuji mé ztvárnění ohňostrojů.

Gandalf by, prosím, neměl „prskat“. Možná se chvílemi zdá nevlídný, přesto má smysl pro humor a také přebírá něco jako blahosklonný postoj k hobitům, je velká a ušlechtilá osoba, velmi důstojná. Popis na straně I str. 239¹ by neměl být nikdy opomenut.

4. Zde prvně připouštíme orly. Myslím si, že se jedná o největší pomýlení Z, a bez odůvodnění.

Orli jsou nebezpečným „strojem“. Využíval jsem je střídmě a i to byl absolutní limit jejich přínosu a užitečnosti. Přistání

Velkého orla z Mlžných hor v Kraji je absurdní; lapení G. Sarumanem pak vypadá nevěrohodně a kazí dojem z útěku. (Jednou ze zásadních chyb Z je, že předbíhá v ději nebo plánech, čímž zplošťuje samotný příběh.) *Radagast* není jméno pro orla, ale jméno čaroděje; několik jmen orlů se vyskytuje přímo v knize. Tyto body jsou pro mě důležité.

Zde mohu poznamenat, že nevidím důvod, proč by se měla časová osa úmyslně *žkeracovat*. Už tak je to dost natlačeno v originále, kdy se vše hlavní děje mezi 22. září a 25. březnem následujícího roku. Předpokládám, že mnoho nemožných až absurdních situací urychlující děj nekritický divák nezpozoruje, sám ale nevím, proč by pak měly být zbytečně prezentovány. Čas musí plynout jinak obrazem než v knize, přesto stále nevidím *důvod*, proč by s ohledem na knihu a na pravděpodobnost měl být konkretizován čas...

Roční období jsou jednoznačně daná v originále. Proto by měla být umělecky vyobrazena pro snadnou orientaci v čase. Hlavní děj začíná na podzim a plyne skrze zimu do nádherného jara: přidává to příběhu význam a ráz. Z toto vše ničí smrštěním času a vesmíru. Například vyobrazení sněhové vichřice v době, kdy stále bylo léto. *Pán prstenů* může být „pohádkou“, přesto se odehrává v severní hemisféře: míle jsou míle, dny jsou dny a počasí je počasí.

Zkrácení tohoto typu není nezbytně totéž, co redukce či výběr scén a událostí pro vizuální interpretaci.

7. První odstavec překrucuje Toma Bombadila. Není majitelem lesů a nikdy by se tohoto ani neujal.

„Starý mizera!“ Dobrý příklad obecné snahy degradovat až snižovat náladu k dětinské pohádce. Výraz není vůbec v souladu s Bombadilovou řečí dále, a ta, ač je krácena, stále nedává důvod jím pohrdat.

Omlouvám se, ale způsob uvedení Zlatěnky je hloupý, a jde ruku v ruce se „starým mizerou“. Navíc nemá žádnou oporu v příběhu. Nežijeme v „pohádkové zemi“, ale ve skutečném poříčí během podzimu. Zlatěnka reprezentuje sezónní změny v těchto krajích. Osobně bych ji raději odstranil, než jí dát bezvýznamnou úlohu.

8 řádek 24. Hostinský *nechce* po Frodovi „registraci“¹² Proč by měl? Nejsou žádná pravidla a žádná vládní zřízení. (Ani ho nenutím číslovat pokoje.) *Pokud mají ale detaily dokreslovat jinak přeplněný film, měly by alespoň ladit s popsáním světem.*

9. *V noci* opustit hostinec a hnát se nocí je nereálné řešení potíží (což vidím). Je to asi to poslední, co by Aragorn kdy udělal. Vše se zakládá na chybném výkladu Černých jezdců obecně, což by měl Z jistě přehodnotit. Jejich nebezpečnost tkíví především v neodůvodněném *strachu*, který (stejně jako duchové) vyvolávají. Nedisponují velkou fyzickou silou vůči nebojácným, ale to, co mají, je strach, který vyvolávají a jenž ve tmě enormně narůstá. Jejich vůdce, Černokněžný král, je ve všech ohledech silnější než ostatní, ale ještě je předčasně jej povýšit do podoby III. knihy. Až tam, veden Sauronem, získává téměř démonickou sílu. I tak je v Bitvě

na Pelennorských polích jeho temnota zlomena. Viz III. kniha 114.³

10. Roklinka *nebyla* „trpytívným lesem“. Je to nešťastná předzvěst Lórienu (který se vůbec nepodobal). Nemohla být spatřena z Větrova: je 200 mílí vzdálena a ukryta v rokli. Nevidím jediný přínos jak obrazově, tak příběhově ve zbytečném smršťování geografie.

Chodec „netasil meč“ v knize. Jasně že ne: jeho meč byl zlomen. (Jeho elfí záře je jedna z dalších špatných domněnek podoby znovu zkutého Andurilu. Domýšlení je obecně největší chybou od Z.) Proč tedy tasil nyní, když vzhledem k okolnostem se explicitně nebojovalo zbraněmi?

11. Aragorn „nezpíval píseň o Gil-galadovi“. Přirozeně: bylo by dosti nevhodné zpívat o *porážce* krále elfů nepřítelem. Černí jezdcí nekřičí, nýbrž hrozivě mlčí. Aragorn nezbledne jak stěna. Jezdci jdou pomalu tmou, určitě se nikam „neženou“. A nebojují. Sam „nezapíchne čepel do stehna stínového přízraku“ a už vůbec tímto nezachrání Frodovi život. (A pokud, výsledek by byl podobný III. knize 117 – 20:⁴ Přízrak by padl a meč by byl zničen.)

Proč zde byl text zcela přepsán bez respektu ke zbytku příběhu? Chápu, že mohou vyvstat problémy se ztvárněním scény ve tmě; ale tyto nejsou nepřekonatelné. Scéna s jemným svitem červeného plamene s pomalu přicházejícími přízraky v podobě temných stínů – dokud si Frodo nenasadí Prsten a nezjeví se Král – by byla určitě

působivější než scéna plná křiku a vesměs nesmyslného máchání čepelemi...

Sepisováním této pasáže jsem strávil nemalý čas a uvádím ji jako jeden příklad toho, co shledávám za tak časté, abych byl „potěšen či uspokojen“: záměrným pozměněním příběhu jak fakticky, tak významem bez jakéhokoliv zjevného či uměleckého úmyslu (který mohu vidět), a efektem zploštění, které se musí přizpůsobením jedné události na jinou.

15. Opět je čas smršťen a uspěchán, efektem je akorát oslabení důležitosti Úkolu. Gandalf neříká, že vyrazí, jakmile se sbalí! Dvouměsíční rozdíl. Vůbec nemá smysl říkat cokoli s časovým obsahem. Běh času může být naznačen, když už nicím, alespoň příchodem zimy na ráz krajiny a na stromy.

Vespod stránky se opět objevují orli. *Považuji toto zcela za neakceptovatelné, překrucující příběh.* „Devět chodců“, kteří letí okamžitě do nebes! Tyto zásahy nedosahují ničeho více než pouhé neuvěřitelnosti a určení úlohy orlů coby prostředků na vrub jejich opravdové potřeby. Je přeci v moci animace krátce nastínit úmornost cesty, *v tajnosti*, pěšky, se třemi přibližujícími se zlověstnými vrcholy hor.

Z se vůbec nezajímá o roční období nebo o scénérii, z toho, co jsem viděl, bych mohl říct, že právě tímto vyobrazením bychom poukázali přednost a atraktivitu filmu. Nebo si snad Z myslí, že by vylepšil efekt filmu tím, že by výstup na Everest usnadnil helikoptéry, které by

přenesly horolezce do půli cesty (navzdory pravděpodobnosti)? Bylo by *daleko lepší* vzdát se sněhové bouře a vlků, než vytvořit tuto frašku na pout’.

19. Proč dává Z zobáky a peří na *skřety*? (*Skřeti* nejsou formou *alky*.) Skřeti jsou jednoznačně pokrivenou formou „lidí“, podobni elfům a lidem. Jsou (či byli) zavalití, širocí, s plochým nosem, s bledou pletí, s širokými ústy a šikmými očima: de facto degradovaná a odpudivá verze (pro Evropany) škaredých lidí podobných Mongolům.

20. Balrog nikdy *nemluví, ani nerydává jakékoliv zvuky*. A už vůbec se nesměje či jen usmívá... Z si myslí, že ví o balrozích více než já, ale nemůže očekávat, že s ním budu souhlasit.

21 a dále. „*Nádherná podívaná. To je domov Galadriel... ...elfí královny.*“ (Žádnou není.) „*Drobné věžičky a minaretky elfího zbarvení jsou jemně vpleteny do nádherného bradu.*“ Myslím si, že toto samo o sobě je hanebné, a místy až nestoudné. Může mi Z, prosím, věnovat trochu respektu alespoň v popisech, které jsou klíčové pro obecný ráz a styl knihy! Za žádných okolností nebudu souhlasit s tímto popisem Lórienu, byť Z osobně preferuje „titěrné“ víly a kýče konvenčních moderních pohádek.

Vyzmizíkování pokušení Galadriel je zásadní. Vlastně vše, co mělo jakoukoliv morální hodnotu, zmizelo z příběhu.

22. *Lembas*, „cestovní chléb“ je nazván „potravinářským koncentrátem“. Jak jsem už zmínil, silně nesouhlasím s tím, aby se můj příběh tlačil do stylu a rysu „contes des fées“, čili francouzských pohádek. Taky nesouhlasím s „vědátorstvím“, čehož je tento pojem dobrým příkladem. Obojí představuje vetřelce v příběhu.

Neobjevujeme Měsíc či jinou neuvěřitelnou krajinu. Žádná analýza z laboratoře neprokáže chemické vlastnosti *lembasu*, které je činí lepšími, než jsou dorty či pšeničná mouka.

Na tomto pojmu poukazuji můj postoj. Občas se tak děje a doufám, že nic z tohoto druhu či stylu nepronikne do probíhajícího dialogu.

V knize má *lembas* dvě funkce. Jednou je to „nástroj“ či způsob, jak ujít kus cesty s malým proviantem, tedy ve světě, kde, jak jsem už uvedl, „míle jsou míle“. Což je vlastně nedůležité. Na druhou stranu má daleko větší význam, který můžeme bez váhání nazvat až „religiózní“. To se prokáže později, především v kapitole „Hora Osudu“ (III 213⁵ a průběžně dále). Nejsem si jist, zda vůbec Z jakkoliv užil *lembasu* coby nástroje; zvláště když celá „Hora Osudu“ zanikla v celém tom zmatku, který Z napáchal. Jak tak vidím, *lembas* by mohl zmizet úplně.

Upřímně doufám, že postavám do úst budou vloženy texty tak, jak jsem je prezentoval, tedy ve stylu a v pocitu. Měl bych cítit odpor k zvrácenosti postav (a také jej cítím, pokud se objevuje v náčrtu) daleko více než devastací zápletky a kulisy.

Části II a III. Příliš jsem se věnoval kritice detailů v I. díle. Bylo to snazší, neboť I. díl obecně následuje děj knihy a ponechává některé původní souvislosti. II. díl zcela ilustruje chyby I. dílu, ale je méně uspokojující, ale stále více jak III. díl v mnoha vážných ohledech. Zdá se, že Z strávil daleko více času nad I. dílem, až zjistil, že už nemá jak čas, tak trpělivost vypořádat se se zbylými dvěma daleko těžšími díly, v nichž se děj zrychluje a komplikuje. Tak se rozhodl s nimi zacházet tak, že vznikají jen zmatky stupňující až do deliria...

Děj se nyní dělí do dvou hlavních větví: 1. Hlavní děj, ti kteří nesou Prsten. 2. Vedlejší děj, zbytek Společenstva vedoucí až k „hrdinnosti“. *Je nabíledni, že by obě dějové linky měly na sebe logicky navažovat.* Obě by měly být srozumitelné formou vyprávění a to i proto, že jsou zcela odlišné v rázu a kulisách. Jejich míchání vše zcela zničí.

31. Hluboce lituji zacházením s kapitolou „Stromovous“, at' to bylo jakkoliv nutné. Podezřívám Z, že se vůbec nezajímá o stromy: bohužel, neboť celý příběh je s nimi velice spjat. Ale to, co zde předložil, je zcela nesrozumitelná záležitost. Co jsou entové?

31 až 32. Vstupujeme do obydlí lidí v „hrdinském věku“. Z toto nedocení. *Věřím, že umělci ano.* Ale jak on, tak oni mají jednoduše následovat to, co je řečeno, a neměnit to tak, aby to vyhovovali jejich fantazii (mimo mísu).

V těchto časech soukromé „komnaty“ nehrály žádnou úlohu. Théoden pravděpodobně neměl žádnou, ledaže měl

nějaký „přístřešek“ na spaní v oddělené „přístavbě“. Přijímal hosty či vyslance, sedíce na pódiu své královské síně. Je to jasně popsáno v knize, animované ztvárnění by mělo být daleko výstižnější pro ilustraci situace.

31 až 32. Proč nejdou Théoden s Gandalfem na čerstvý vzduch před dveře, jak jsem říkal? Byť jsem jakkoliv obohatil „hrdinskou“ kulturu Rohirrim, *nedošla* ke skleněným oknům, která by se dala otevřít!! Možná někde v hotelu. („Východní okna“ síně, II 116, 119,⁶ byla pouhými štěrbinami pod převislou střechou, neglazurovaná.)

I kdyby král takového lidu měl „přístřešek“, nestal by se „úlem čilého ruchu“!! Ruch se děje venku a ve městě. To, co je z něj patrné, by mělo být vidět právě z dlažby před obrovskými dveřmi.

33. Obávám se, že nevidím ani záblesk „obraný Hlázky“ jakkoli uspokojivý – což by byl lepší název, když Helmův žleb s roklí za zády není ukázán. Myslím si, že by se jednalo o poměrně bezvýznamnou scénu ve filmu, být takto zachycena. Vlastně bych ji sám vystříhl, pokud by nemohla být souvislejší a důležitější částí příběhu... Pokud ale nelze s enty a s Hláskou naložit v dostatečném rozsahu, měl by jeden jít z kola ven. Ale ne Hlávka, která je k hlavní dějové lince sice podružná, ale přináší nám bonus v podobě velké bitvy (a to takové, jaká je jen možné), ale bitvy tíhnou k tomu být si podobné: velká bitva je výhodou, nemá-li žádnou konkurenci.

34. Proč proboha Z tvrdí, že hobiti „žvýkali směšně dlouhé krajíce“? Vskutku směšné. Nevím, jak by mohl být autor „potěšen“ takto hloupou úpravou. Jeden hobit spal, druhý kouřil.

Točité schodiště „vetkané“ kolem věže [Orthank] pochází z fantazie Z, ne z mého příběhu. Preferuji to druhé. Věž byla 500 stop vysoká. K velkým dveřím vedlo schodiště o 27 schodech; nad dveřmi bylo okno a balkon.

Z má příliš rád slova *hypnóza* a *hypnotický*. V mém příběhu se ale nevyskytuje ani hypnóza a ani vědecké varianty. Sarumanův hlas nebyl hypnotický, ale přesvědčivý. Ti, kdož mu naslouchali, nebyli v nebezpečí upadnout do tranzu, ale uvěřili jeho argumentům, zatímco byli bdělí. Člověk vždy mohl svou *svobodnou vůlí a rozumem* odmítnout jak jeho hlas během přednesu, tak jeho následné efekty. Saruman zneužíval této moci.

Z vystříhl konec knihy, včetně Sarumanovy definitivní smrti. Už jen proto nevidím důvod jej nechat umřít. Saruman by nikdy nespáchal sebevraždu: lpět na životě za každou cenu byl způsob žití člověka, jakým se stal. Pokud Z chtěl uklidit Sarumana (nevím proč, když tolik dějových nitek nechal nedokončené), mohl Gandalf říci něco jako: v okamžik, kdy se Saruman hroutí po exkomunikaci: „Pokud nevyjdeš ven a nepomůžeš nám, můžeš v Orhanku zůstat, dokud nezahyneš, Sarumane. Ať na to dohlídnou enti!“

III. část...*je pro mě zcela neakceptovatelná, jako celek a i v detailech.* Pokud je to míněno jen coby nástin něčeho stejné obrazové délky I. a II. části, pak by mělo být v souladu s knihou a nezměrné změny by se měly opravit. Pokud se bavíme jen o krátkém finále, pak mohu jen říci: *Pán prstenů* nemůže být takto zneuctěn.

Poznámky:

1. „Gandalf byl menší než druzí dva; dlouhé bílé vlasy, splývavá stříbrná brada a široká ramena mu dodávaly vzezření moudrého krále ze staré báje. V letité tváři pod mocným sněhobílým obočím seděly tmavé oči podobné uhlíkům, jež dovedly v mžiku zahořet ohněm.“
2. Například v Hůrce.
3. „Tma se trhala příliš brzy, dříve, než stanovil jeho Pán.“
4. Zabití pána Nazgûlu Éowyn.
5. „*Lembas* v sobě měl něco dobrého, bez čeho by byli už dávno ulehli a zemřeli... Živil vůli a dával sílu vytrvávat a ovládat svaly nad hranici smrtelných sil.“
6. Tu a tam však okny na východě pod převislou střechou pronikaly louče jasných slunečních paprsků.“ „Sluneční světlo ve východních oknech zmizelo; celá síň byla rázem temná jako v noci.“